

Agroresursu un
ekonomikas
institūts

Paaugstinātas kvalitātes pārtikas produktu potenciāls ZPI

LAND pētnieki: A.Hauka, A.Pužulis, A.Vēveris, J.Hāzners, L.Aļeksējeva, P.Lakovskis,
proj.vad. E.Benga

6/2/2023

Pētījuma mērķis un ZPI

2

Mērķis: izpētīt *paaugstinātas kvalitātes pārtikas produktu apjomu* ZPI reģionos, identificējot produktu ražotāju *aktuālos izaicinājumus*.

ZPI – viens no ES «zaļās politikas» rīkiem

ZPI: *"process, kurā publiskais sektors cenšas iegādāties preces, pakalpojumus un darbus ar mazāku ietekmi uz vidi visā to dzīves ciklā, salīdzinot ar precēm, pakalpojumiem un darbiem, kam ir tāda pati galvenā funkcija, kas citādi tiktu iegādāti"* (Eiropas Komisija).

Publiskais iepirkums būtu *jāpielāgo mazo un vidējo uzņēmumu (MVU) vajadzībām* tā, lai veicinātu MVU līdzdalību. Noteikts, ka šādā nolūkā un, lai veicinātu konkurenci, līgumslēdzējas iestādes jo īpaši būtu jāmudina lielus līgumus sadalīt daļās. Dalībvalstīm tiek paredzēta *iespēja noteikt līguma sadalīšanu kā obligātu* (Direktīva 2014/24/ES).

EK ir izstrādājusi vadlīnijas, kurās apkopoti ES ZPI kritēriji :

- pārtikai,
- ēdināšanas pakalpojumiem,
- tirdzniecības automātiem.

Attiecīgo kritēriju izmantošana ir brīvprātīga.

Paaugstinātas kvalitātes pārtikas produkti (PKP)

3

MK noteikumos Nr.353 formulētajām kvalitātes prasībām atbilst šādas pārtikas kvalitātes shēmas:

- **nacionālā pārtikas kvalitātes shēma (NPKS);**
 - «**zaļā karotīte**» - produkti atbilst paaugstinātas kvalitātes kritērijiem un 75% izejvielas ir iegūti vienā ES dalībvalstī vai reģionā
 - «**bordo karotīte**» - produkti atbilst paaugstinātas kvalitātes kritērijiem un šo produktu pilns pārstrādes cikls notiek vienā ES dalībvalstī vai reģionā
- **bioloģiskās lauksaimniecības shēma.**
- produkti, kuri audzēti atbilstoši **integrētās audzēšanas** kritērijiem (izmantojot vidi saudzējošas tehnoloģijas). Šie kritēriji attiecināmi **dārzeņu, augļu un ogu, kā arī kartupeļu** audzēšanā.

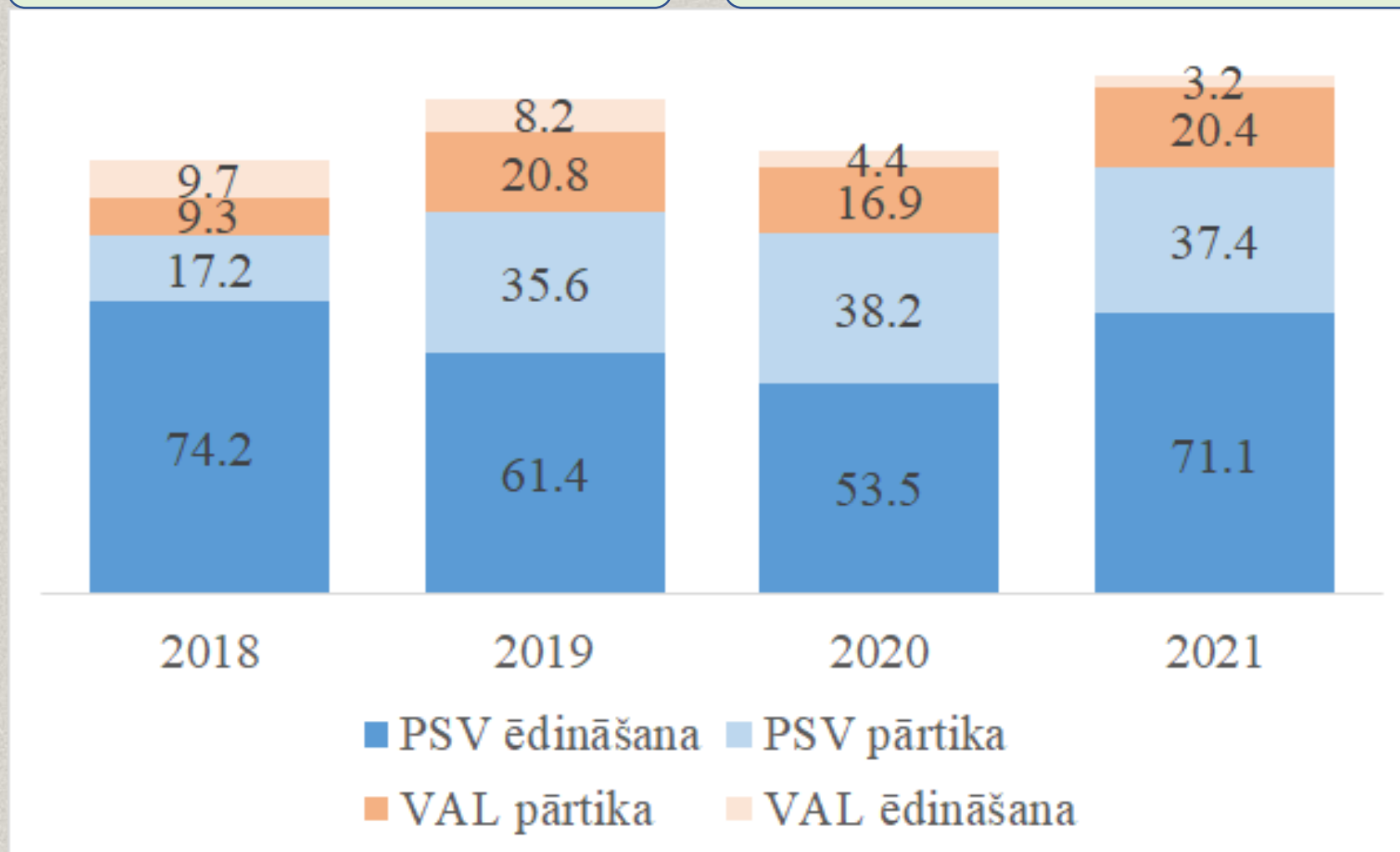

ZPI valsts un pašvaldību iestādēs 2018-2021, MEUR

4

ZPI dominē ēdināšanas pakalpojumi

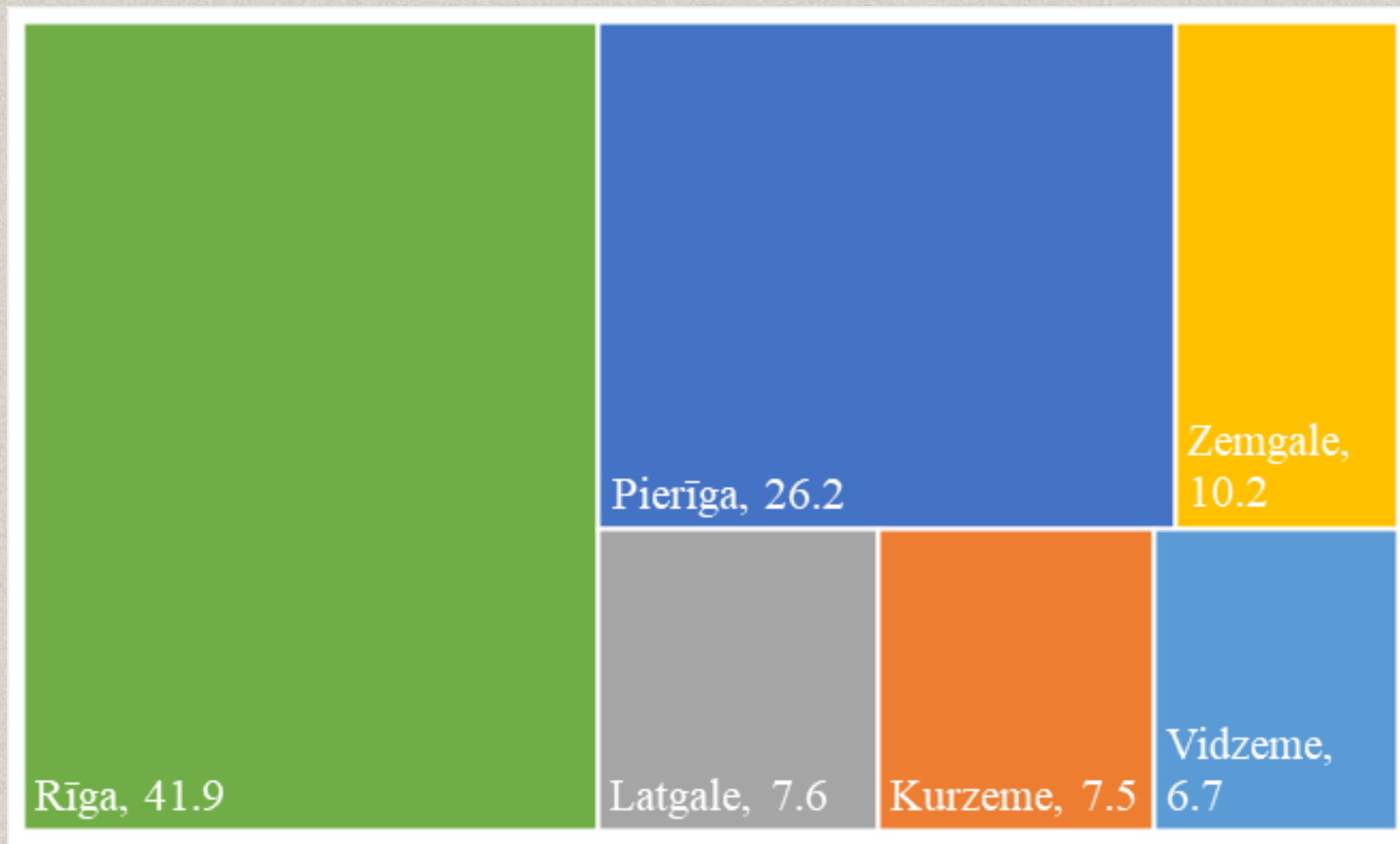
Pašvaldības ir nozīmīgākie ZPI pasūtītāji

Kopējā ZPI sadalījums % 2018-2021 reģionos

5

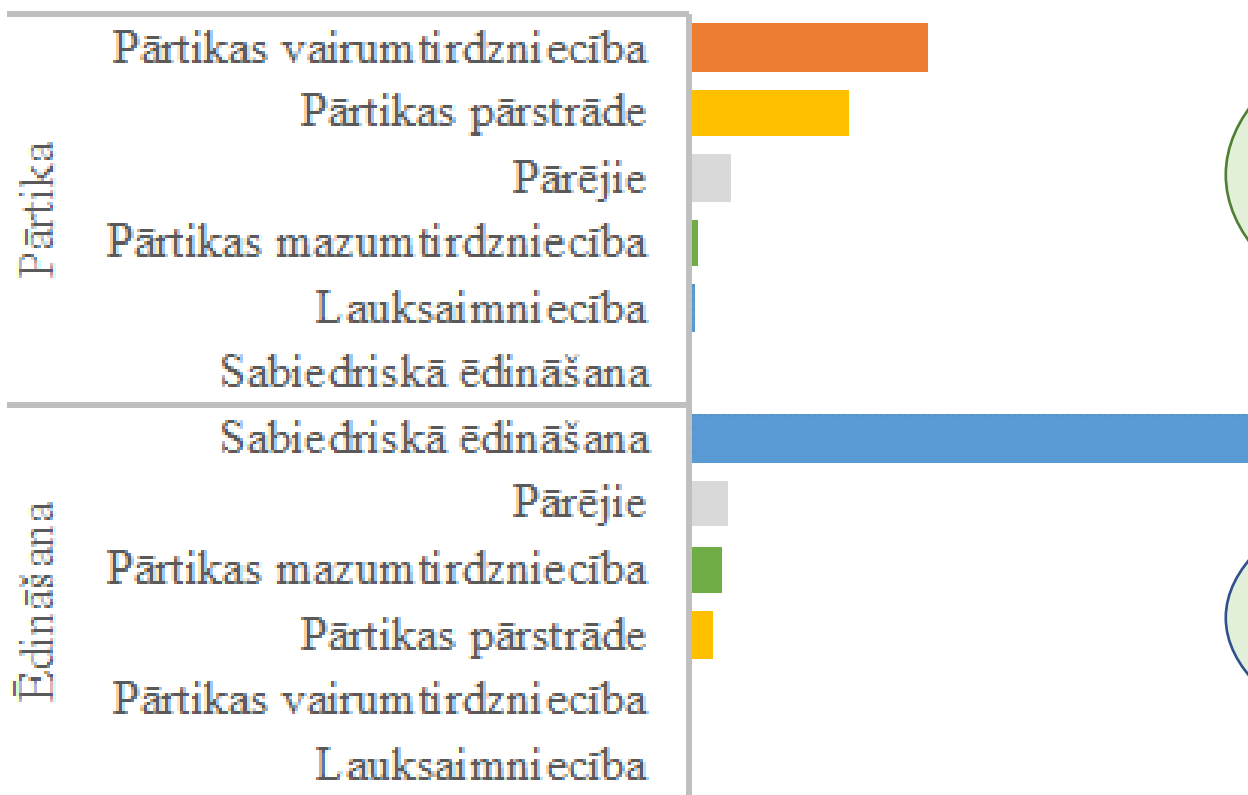

Nozīmīgāko saimnieciskās darbības veicēju daļas kopējā ZPI

6

periodā no 2018. gada līdz 2021. gadam

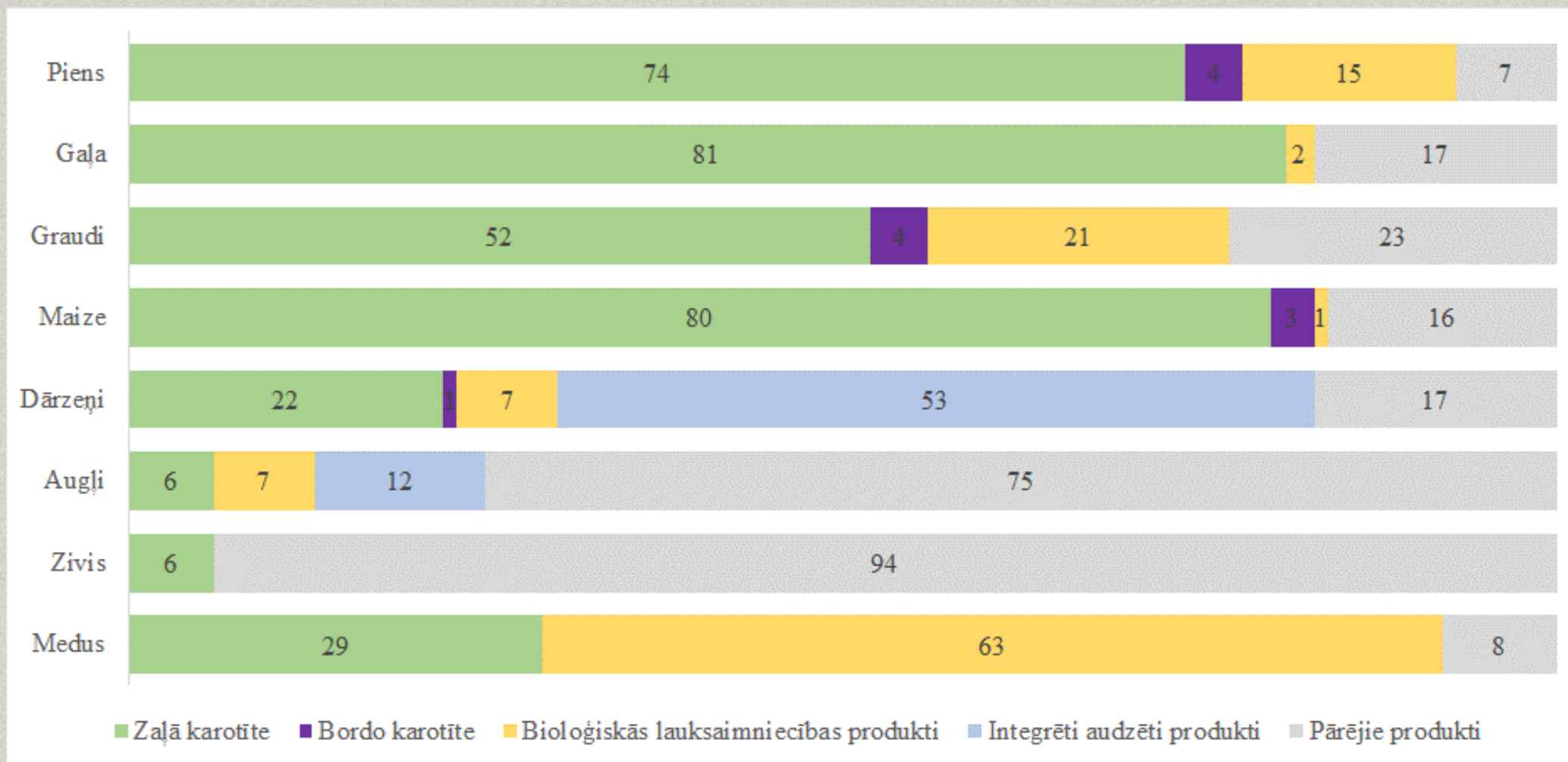
Pārtikas iepirkumā lielākais
īpatsvars ir **vairumtirdzniecības**
un **pārstrādes uzņēmumiem**

Ēdināšanas iepirkumā lielākais
īpatsvars **sabiedriskās**
ēdināšanas uzņēmumiem

Paaugstinātas kvalitātes produktu (PKP) īpatsvars iepirkumos (% no kopapjoma) dalījumā pa grupām

7

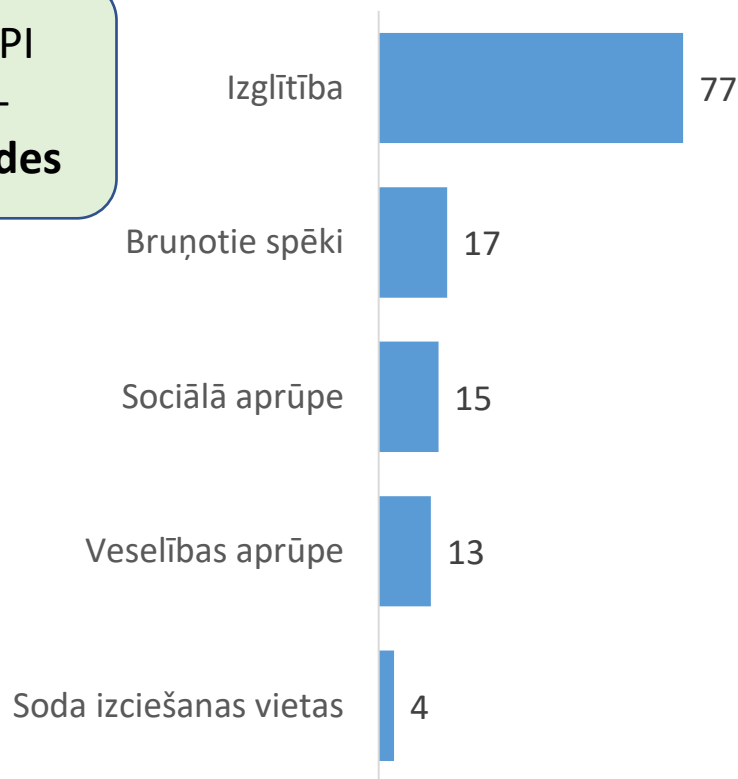
Paaugstinātas kvalitātes produkcijas apjomu ZPI potenciāla novērtējums

8

Lielākie ZPI izmantotāji naudas izteiksmē (milj.EUR)

Produktu patēriņa aplēses naudas izteiksmē (milj.EUR)

Nozīmīgākā ZPI
izmantotāji -
izglītības iestādes

Miltu produkti -
nozīmīgākā ZPI
produktu grupa

Kopējā ZPI novērtējums mazumtirdzniecības cenās bez PVN – 122 MEUR

Identificētās problēmas PKP pasūtītājiem ZPI ietvaros

(interviju un fokusgrupas rezultāts)

9

- Normatīvais regulējums (MK not. 353) ir sarežģīts un grūti interpretējams;
- Lai samazinātu birokrātisko slogu un darba apjomu cenšas slēgt ilgtermiņa līgumus ar līgumcenas pārskatīšanu 1x gadā;
- grūtības izpildīt BL produkcijas iepirkšanas nosacījumus;
- svaigu un saldētu zivju ierobežotā pieejamība atbilstoši PKP prasībām;
- prasības ievērošana par 250 km attālumu no produktu ražotāja vai audzētāja;
- sadarbībai ar piegādātājiem tiek norādītas šādas problēmas:
 - regulārs cenu paaugstinājums,
 - līgumu laušana,
 - kvalitātes prasību neizpilde,
 - piegādes kavēšana.
- ja produkcija tiek vesta no vairumtirdzniecības bāzes, bieži tā netiek atbilstoši marķēta, līdz ar to pastāv bažas par produkcijas atbilstību PKP prasībām.
- reālas atvestās produkcijas izsekojamības pārbaudes un atbilstības noteikšana NKPS, BL vai LPIA tiek veiktas reti vai arī netiek veiktas vispār.

Identificētās problēmas PKP ražotājiem un pārstrādātājiem piedalīties ZPI

(interviju un fokusgrupas rezultāti)

10

- *birokrātiskais slogs* un sarežģīti dokumentu aizpildīšanas nosacījumi;
- ZPI sagatavotājiem *zema kvalifikācija* (zināšanu līmenis) un *netiek veikta tirgus izpēte*;
 - Vienā lotē apvieno dažādus produktus un **lielus** apjomus, *automātiski izslēdz vietējo ražotāju iespēju piedalīties iepirkuma konkursā*;
- piegādātāju *zināšanu un iepriekšējās pieredzes trūkums* par iepirkuma dokumentācijas sagatavošanu;
- *Nepilnīga informācijas pieejamība* par iespēju piedalīties iepirkumā.
- *cenu svārstības un neelastīgi līguma nosacījumi*;
- *neziņa* par plānoto produkcijas apjomu;
- *produkcijas uzglabāšanas ilgums* (īpaši, ja produkcija jāuzglabā līdz jaunai ražai);
- *Vietējo ražotāju konkurence ar vairumtirdzniecības bāzēm* un citiem **lielražotājiem** (produkcijas klāsts un apjoms, piegāžu biežums);
- Loģistikas problēmas

Pārstrādātājiem (lielajiem)

- iepirkuma nolikums paredz nosacījumus par piegāžu attāluma ierobežojumu – ne vairāk 250 km no ražošanas vietas, līdz ar to ne visi uzņēmumi var piegādāt produkciju visā Latvijas teritorijā;
- izejvielu deficīts (liellopu gaļa, cūkgaļa, vistas gaļa);
- dažkārt ZPI uzstāda augstākas vai specifiskas prasības, kas samazina konkurenci.

Identificētās problēmas ar PKP ēdināšanas pakalpojumu sniedzējiem ZPI ietvaros

(interviju un fokusgrupas rezultāts)

11

Dalība ZPI:

- birokrātiskais slogs
- ēdināšanas izmaksas ir augstas, bet valsts un pašvaldības finansējums ēdināšanai ir nemainīgi zems;
- izglītības iestādēs ir grūti prognozējams katras dienas bērnu skaits, kam jāgatavo maltīte, taču pārtikas preces tiek iepirktas laicīgi, bet izglītības iestādes norēķinās ar pēcapmaksu pēc faktiski ēdušo skolēnu skaita.
- Trūkst informācijas un vienotas datu bāzes par vietējās produkcijas ražotājiem, saražotajiem produktu – apjomu, sortimentu, piegādes iespējas u.c. informācija;
- ZM izstrādātais vietējo produktu sezonalitātes kalendārs nav precīzs, jo neatbilst reālai produkcijas pieejamībai Latvijas tirgū.

Sadarbība ar ražotājiem un pārstrādātājiem:

- sarežģīta iepirkuma dokumentācija, kā rezultātā vietējie uzņēmēji nevēlas uzņemties papildus saistības, ko nosaka ZPI;
- vietējā produkcija ir dārgāka nekā importa;
- produktu sortiments un apjoms tirgū ir ierobežots;
- vietējie sezonālie augļi un dārzeņi, lielākoties, nav pieejami visu gadu;
- gaļas ražotāji negodprātīgi izmanto tirgū dominējošo stāvokli, palielinot produktu cenas, Latvijā ir tikai viens vistas gaļas tirgotājs, kam ir Zaļā karotīte;
- grūtības noslēgt sadarbības līgumus ar LPIA.

Priekšlikumi PKP nodrošinājuma veidošanā un apjoma sekmēšanā ZPI Latvijas reģionos ⁽¹⁾

12

Veicamās izmaiņas iepirkumu nosacījumos (MK not.353, pašvaldību saistošie noteikumi, PIL 9.pants):

- ✓ Saimnieciski izdevīgākā piedāvājuma vērtēšanā, lielāku punktu skaitu piešķirt lokāliem ražotājiem;
- ✓ Iespēja visos iepirkumos slēgt līgumus uz dažādiem termiņiem, ņemot vērā lokālā tirgus iespējas.
- ✓ Veikt decentralizētus iepirkumus un/vai izveidot elektronisko sistēmu, kur var iepirkt produktus bez konkursa vai cenu aptaujas, bet ievērojot prasības par PKP ZPI ietvaros (piem., piegādātāju katalogs līdzīgi kā EIS);
- ✓ Līgumu formu un pamatojošo dokumentu par atbilstošās kvalitātes produkcijas piegādes apjomu standartizēšana un vienkāršošana;
- ✓ Paredzēt lielāku īpatsvaru PKP produktiem ZPI, atbilstoši saražotajam un pieejamajam katrā grupā;
- ✓ Pakāpeniska bioloģiskās produkcijas īpatsvara palielināšana ZPI atbilstoši šo produktu saražotajiem apjomiem;
- ✓ Pārskatīt 250 km attāluma iekļaušanu piedāvājuma vērtēšanā;

Pieejamie finanšu līdzekļi PSV un valsts iestādēm, ir būtiski ZPI veikšanai un īpaši saistībā ar PKP

Priekšlikumi PKP nodrošinājuma veidošanā un apjoma sekmēšanā ZPI Latvijas reģionos (2)

13

Ieteikumi valsts un pašvaldību iestādēm:

- ✓ stiprināt iepirkumu speciālistu kapacitāti;
- ✓ veikt tirgus izpēti pirms iepirkuma sagatavošanas, īpaši pievēršot uzmanību vietējiem ražotājiem un pārstrādātājiem;
- ✓ Iepirkumiem jābūt sagatavotiem tā, lai nozīmīgākais faktors ir nevis cena, bet produktu kvalitāte un vietējiem ražotājiem piemēroti nosacījumi.
- ✓ veidot mazākas un specifiskākas (piem., viena produkta) iepirkumu lotes;
- ✓ apmācību, semināru, informatīvu kolektīvu pasākumu organizēšana un individualizēta informēšana par izsludinātajiem ZPI;
- ✓ pilotprojektu organizēšana par veicamajām izmaiņām ZPI, lai pārliecinātos par to efektivitāti;
- ✓ Ekonomisko ieguvumu līdzsvarošana ar sociālajiem un vides ieguvumiem vietējās PKP iekļaušanai ZPI. CO₂ radīto izmešu iekļaušanu vērtēšanā saistībā ar piegādes attālumu. Šim nolūkam vērtējuma kritērijos lietderīgi ņemt vērā ražotāja vai ēdinātāja atrašanās vietu – piemēram, piešķirot 10 punktus, ja tas atrodas tajā pašā pašvaldībā, 5 punktus, ja blakus pašvaldībā, bet 0 punktus, ja tālāk;
- ✓ ZPI konkursa rezultātu un pieredzes digitāla uzkrāšana novados un pagastos, un savstarpējā informācijas apmaiņa starp iesaistītajām pusēm.
- ✓ Kooperācijas un loģistikas centru izveidošanas atbalstīšana vietējās produkcijas sekmēšanai ZPI;

Priekšlikumi PKP nodrošinājuma veidošanā un apjoma sekmēšanā ZPI Latvijas reģionos ⁽³⁾

14

Ieteikumi kontroles pasākumu uzlabošanai:

- ✓ Faktiskās produktu ražošanas un/ vai uzglabāšanas vietas apsekošana produktu piedāvājuma esamības apstiprināšanai pirms līguma noslēgšanas;
- ✓ Regulāras pārbaudes visa iepirkumu konkursa termiņa laikā produktu kvalitātes atbilstības nodrošināšanai;
- ✓ Izsekojamības kodu iekļaušana preču piegādes pavadzīmēs;

Ieteikumi informācijas pieejamības un datu analīzes uzlabošanai:

- ✓ Izstrādāt un iekļaut normatīvajos aktos vienotu atskaites formu par iepirktajiem PKP apjomiem. Atskaites forma var tikt balstīta uz šajā pētījumā izmantoto aptaujas anketas veidlapu.
- ✓ Pilnveidot par ZPI iesniedzamo un uzkrājamo informāciju IUB, lai tiktu uzkrāta informācija par piegādātāju: iepirkuma līgumcena, piegādāto produkcijas apjomu, katram iepirktajam produktam arī ēdināšanas iepirkumā, lai būtu pieejami gan reāli piegādātie apjomi katram produktam, gan samaksātais;
- ✓ Vienotas sistēmas izveide par pieejamajiem PKP produktu ražotājiem un pārstrādātājiem pēc to atrašanās vietas, produkcijas veida un aptuvenā apjoma, kas tiek regulāri atjaunots.
- ✓ Vienotas datu bāzes izveide ZPI veikšanai par aktuālo produktu pieprasījumu un piedāvājumu;
- ✓ Nepieciešams apkopot datus par saražotajiem “zaļās” un “bordo” karotītes produktu apjomiem.

Agrolesursu un
ekonomikas
institūts

Paldies par uzmanību!

<https://www.arei.lv/lv/lauku-attistibas-analize>

